

Casa Marsans

Passeig de la Mare de Déu del Coll, 41-51

L'origen d'aquest singular edifici cal cercar-lo en el desig de la família fundadora de la Banca Marsans, i de la primera agència de viatges d'Espanya, d'aixecar una segona residència a Vallcarca, un nucli aleshores considerat un lloc d'esbarjo de la vila de Gràcia.

Façana de la Casa Marsans.

Casa Marsans

Filera d'arcs i columnes neoàrabs del vestibul.

El projecte va ser confiat al mestre d'obres i constructor Juli Marial i Tey, que el 1906 va projectar la Casa de Josepa Marsans i Peix, considerada actualment un dels millors exemples de l'arquitectura neoàrab que subsisteixen a Barcelona.

L'edifici resulta encisador per la seva genuïna combinació d'estils: a l'exterior hi predomina la línia clàssica, mentre que a l'interior la filigrana orientalista hi confereix el to solemne i decorós exigít per la posició social dels propietaris, sense renunciar a l'artifici i l'espectacularitat de l'estil moresc. En accedir-hi és difícil no deixar-se seduir per un ambient de somni inspirat en l'Alhambra de Granada.

Sanefa amb cal·ligrafia cúfica, coronada per un mocàrab o superposició de prismes.

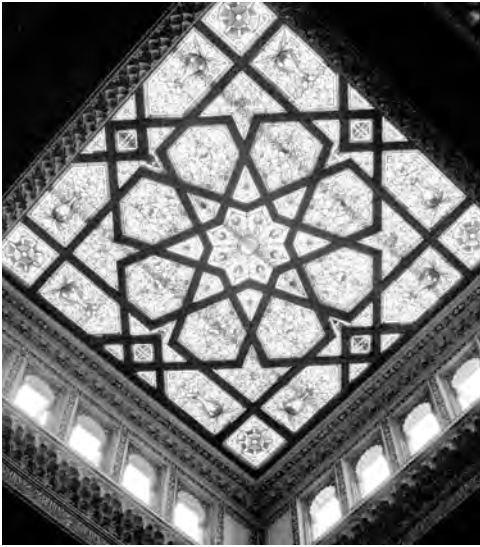
Casa Marsans

Vista general del vestíbul de la Casa Marsans, el típic *sahn*, decorat amb motius islàmics.

La planta baixa s'organitza al voltant d'un espai central, el típic *sahn*, profusament decorat amb motius islàmics, que evoca, com gairebé sempre, el pati dels Lleons del palau granadí. Un peristil de columnes de fust llis, de marbre blanc, sosté una successió d'arcs que limiten amb els paraments de la paret, ricament decorats amb guixeries de formes geomètriques. L'alternança dels colors blau, vermell i daurat s'estén a un fris, resseguit per una sanefa amb cal·ligrafia cúfica que repeteix obsessivament la llegenda *Només Al·là és el vencedor*, que culmina amb un mocàrab igualment policromat.

Casa Marsans

Claraboia del sostre, amb els arcs de ferradura que la sustenten.

Tribuna de la façana sud.

El resplendent conjunt està perpètuament immers en la llum que s'escola a través de la claraboia i els d'arcs de ferradura polilobulats del tambor que la sustenta.

Els elements decoratius descrits refermen la semblança de l'interior de l'edifici amb l'Alhambra i contrasten amb les formes clàssiques de l'exterior. La fantasia oriental en els espais interiors representa una mena d'escapisme a un món imaginat de luxe i d'ostentació, mentre que la façana es reserva a les formes de prestigi habituals entre les elits d'aquella època.

El conjunt residencial fou emplaçat al vessant est de la muntanya, encarat a la ciutat, al qual s'hi accedeix a través d'una portalada monumental que dona al passeig de la Mare de Déu del Coll.

L'autor del projecte, Juli Marial i Tey (1854-1929), era un personatge amb una important projecció pública que va deixar una empremta profunda entre els seus coetanis. Les raons cal cercar-les en la seva reputa-

Casa Marsans

ció professional i el seu compromís polític, accentuats per un temperament enèrgic i resolutiu que imposava un gran respecte. Marial era el típic home forjat a si mateix i, com a mestre d'obres i contractista, intervingué en nombrosos projectes destinats a embellir una ciutat amb ínfules de metròpoli europea. De la llista inacabable de projectes en els quals participà, sota les ordres de coneguts arquitectes, destaquen la reforma del l'Hotel Orient, el Teatre Nou, l'Arc de Triomf, la plaça de les Arenes, el palau de les Heures o la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de

Retrat de Juli Marial signat per Ramon Casas. (Museu Nacional d'Art de Catalunya)

L'Arc de Triomf, al passeig de Sant Joan, en una fotografia de M. Lévy i J. León. (Cornell University Library).

Casa Marsans

la plaça de Sant Jaume, guanyadora el 1903 del premi concedit per l'Ajuntament de Barcelona al millor edifici de l'any.

Pel que fa a l'activitat política, és coneguda i notòria la seva militància en les files dels republicans federals de Vallès i Ribot, la seva participació en la plataforma unitària de Solidaritat Catalana o la posició preeminent que adquirí dins de la Unió Federal Nacionalista Republicana, coalició fundada pels dissidents de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó, de la qual seria expulsat el 1913. Com a resultat del seu compromís polític, l'any 1901 fou elegit regidor per Barcelona i el 1907 diputat a les Corts espanyoles pel districte de la Bisbal. El 1909 retornà a l'Ajuntament com a tinent d'alcalde, càrrec que el portà ocasionalment a exercir la funció d'alcalde accidental.

Tanmateix, ni les seves vinculacions polítiques ni les seves ocupacions institucionals ni la seva dedicació professional no el van apartar mai de mantenir unes fluides relacions amb la burgesia benestant. Marial era un assidu de les animades tertúlies de la Maison Dorée, on sovint es presentava

Ramon Casas a la Maison Dorée, quadre d'Alfredo Palmero de Gregorio.

Casa Marsans

acompanyat de la cantant Conxita Supervia, la seva filla natural, i no escatimà temps ni diners a patrocinar tot tipus d'esdeveniments culturals. Com a representant de la branca liberal i conservadora del catalanisme republicà, i tenint en compte les seves connexions amb la burgesia emprenedora de la ciutat, no és un fet insòlit que se li presentés l'oportunitat d'acceptar l'encàrrec de Josep Marsans i Rof per construir una casa d'esbarjo per a la seva filla, Josepa Marsans i Peix. Josep Marsans era un autèntic magnat barceloní, fundador el 1902 de la Banca J. Marsans Rof i el 1908 de l'Associació de Banquers de Barcelona.

En el moment que Marial ideà el vestíbul neoàrab d'aquesta casa, l'estil ja no suscitava a Europa aquella fascinació de final del segle XIX, però contràriament al que podria semblar no succeí el mateix a Catalunya, on l'atracció per l'Orient musulmà perdurava per mitjà de l'encís que despertava el Marroc, colonitzat de manera tardana. Mentre que molts artistes europeus havien renunciat al gènere, per considerar-lo un clixé superat a força de repetir-lo, a la Península persistia com a conseqüència de l'esforç espanyol per sotmetre els indòmits territoris del Magreb. Ho justificava l'anomenat africanisme, un plante-

Anunci publicat a *El Progreso Industrial y Mercantil* el 20 de novembre de 1903.

Detall interior del vestíbul de la Casa Marsans.

Casa Marsans

jament en sintonia amb l'ambient d'entusiasme imperialista generalitzat a Europa, que apel·lava al dret de civilitzar el nord del Marroc, tant per raons de seguretat nacional com per compensar les pèrdues colonials de Cuba i les Filipines.

En el terreny de l'arquitectura, l'africanisme constituí un element clau en la renovació del mite romàntic de l'orientalisme i no tardà a perpetuar el gènere com una moda que, fins i tot, tingué el seu reflex en l'estil colonial basat en suposades tradicions locals, que la metròpoli imposaria després a les poblacions del protectorat. Les successives guerres per pacificar aquest territori, i les crisis polítiques que les seguien, contribuïren a fixar l'estil neoàrab en l'horitzó estètic peninsular, en particular dels catalans. Aquest és el motiu pel qual Marial i Tey escollí el model de l'Alhambra per recrear un ambient exòtic, amb la pretensió de mostrar l'opulència i el poder de la família Marsans.

Cal tenir en compte que l'intent de reproduir el pati dels Lleons del palau nassarita no era aliè a la influència que va tenir el naixement del turisme i la responsabilitat del promotor

Militars ferits a la Guerra d'Àfrica, en el Gran Casino de Sant Sebastià habilitat com a hospital de la Creu Roja. (Kutxa Fototeca/Ricardo Martín).

Casa Marsans

La ciutat marroquina de Marràqueix, cap al 1920.

Casa Marsans

Revista de la Sociedad de Atracción de Forasteros.

completament desapercebut per als empresaris espanyols i catalans, però l'obertura de l'Hotel Ritz de Madrid, aquell mateix any, i el creixent flux de viatgers a la capital del regne, van portar l'entitat bancària a apostar per una nova oportunitat de negoci consistent a donar servei als estrangers que visitaven el país.

Banca Marsans, S. A.
VALORES - CUPONES - GIROS - CAMBIO - VIAJES
Rambla Canaletas, 2 y 4 - Barcelona

**Negociamos los cupones
vencimiento 1.º de Julio próximo**

CÁMARA ACORAZADA
con compartimentos de alquiler desde 22 pesetas anuales

Dirección telegráfica: **MARSANSBANK** Apartado de Correos n.º 1
Teléfonos números: 4530 A, 4531 A, 4532 A

Anunci de premsa de la Banca Marsans, publicat el 21 de juny de 1927.

de la casa en aquest camp d'activitat econòmica. En la primera dècada del segle XX, la construcció del conjunt residencial coincidí amb l'aparició de les primeres societats i els primers organismes que constituïren l'entramat del sector turístic primigeni. A Madrid, l'any 1906 es creà la Comisión Nacional i el 1911 la Comisaría de Turismo, mentre que a Barcelona el 1909 fou fundada la Societat d'Atracció de Forasters i un any després, el 1910, la Banca Marsans obtingué la primera llicència a Espanya per operar com a agència de viatges. Fins llavors, el turisme havia passat

completament desapercebut per als empresaris espanyols i catalans, però l'obertura de l'Hotel Ritz de Madrid, aquell mateix any, i el creixent flux de viatgers a la capital del regne, van portar l'entitat bancària a apostar per una nova oportunitat de negoci consistent a donar servei als estrangers que visitaven el país.

Marsans fins i tot introduí un nou sistema de pagaments que va revolucionar el sector: els xecs de viatge. Expedits per la Banca Marsanrof i Fills per abonar extres i serveis fora d'Espanya, incloïen una taula d'equivalència amb el franc

Casa Marsans

Cartell publicitari de Viajes Marsanrof, amb seu a la rambla de Canaletes, número 2.

Casa Marsans

Vista del pati interior d'estil neoàrab, detall dels arcs lobulats policroms.

francès, per minimitzar els possibles abusos en el canvi de divises.

Aleshores, l'activitat turística es desenvolupà lluny del Marroc, però el que comptava era la nova actitud dels viatgers, cada cop més nombrosos. Els *tours* de plaer o descoberta i la creixent afició a la fotografia popularitzaren el nord d'Àfrica, el qual, a la llarga, deixaria de ser aquell indret misteriós, aquella societat inalterada pel progrés on es feien realitat els somnis, fins a perdre bona part del seu atractiu. Però faltaven molts anys perquè es produís aquest gir i encara eren possibles les troballes exòtiques que anhelaven els primers turistes.

Per això, el simulacre d'Alhambra en els espais més íntims de la casa, la imitació d'un espai encara carregat de

Año XXXVIII JULIO 1929 Núm. 445

PUBLICACION FUNDADA EN 1891

GUIA GENERAL DE FERROCARRILES

SERVICIO OFICIAL DE LAS COMPAÑIAS

REGINA-HOTEL

200 HABITACIONES
100 CUARTOS DE BAÑO

F. RECASENS. Propietario

AGENCE DE VOYAGES
TOURIST OFFICE
REISEBÜRO

MARSANS, S.A.

RÁMBLA DE CANALETAS, 2 Y 4

Madrid Sevilla Gijón Granada Sta Cruz de Tenerife Valencia Zaragoza
Alicante Coruña Palma

PRECIO: 2.50 PTAS

BARCELONA HOTEL ESPAÑA

BARCELONA HOTEL ORIENTE

LOS PREFERIDOS POR SU SERIEDAD

APARTADO DE CORREOS NÚM. 882. - MADRID

VEA LISTA DE SALIDAS PARA SUDAMERICA Y CENTROAMERICA DE
NAVIGAZIONE GENERALE ITALIANA

BARCELONA HOTEL PENINSULAR
HOTEL SIMON-SEVILLA

ULTIMO CONFORT
PENSION DESDE 12,50 Ptas

Anunci de Viatges Marsans a la *Guía General de Ferrocarriles* de 1929. Com es pot comprovar, l'empresa oferia una gran quantitat de serveis, passatges de tren i vaixell i allotjament en diverses ciutats peninsulars.

Casa Marsans

misteri, justifica la decisió de Juli Marial a l'hora de construir un peristil neoàrab a la residència encarregada per Josep Marsans i Rof, banquer i pioner a Espanya del turisme com a activitat econòmica.

Fets històrics

Josep Marsans i Rof, membre distingit de l'alta societat barcelonina, era posseïdor d'una gran fortuna. Des del 1892 es dedicava a les operacions borsàries, el canvi de divises i la negociació de cupons i transferències. El 1902 fundà la banca J. Marsans Rof i Fills, i el 1910 hi afegí una branca especialitzada en el negoci del turisme. Ens referim a l'agència de viatges Marsanrof, pionera a l'Estat espanyol en aquest sector, que el 1928 esdevingué Viatges Marsans SA, com una activitat comercial independent del negoci bancari.

Marsans, doncs, era el clàssic burgès amb idees conservadores que, juntament amb la seva esposa Dominga Peix, formava part de l'elit econòmica del país. Quan el 1906 encarregà una nova residència d'esbarjo no ho feu per a ell mateix, sinó per a la seva filla Josepa Marsans i Peix, casada amb Frederic Casas i Negra, un pròsper empresari integrat en l'administració de la banca Marsans. El mateix 1906, Josepa sol·licità a l'Ajuntament el permís d'edificació en un gran solar de la seva propietat, resultat de l'agrupació de diversos terrenys a

Vallcarca, comprats l'any anterior a l'arquitecte Antoni Vila i Palmés i al baró de la Barre.

Tot i que la casa fou concebuda com a torre d'estiueig, aviat esdevingué la residència habitual del matrimoni, però per poc temps. Josepa Marsans morí sobtadament, jove i sense descendència, i aleshores la casa

J. Marsans Rof é Hijos
BANQUEROS
Rambles Canaletas, 2. - Barcelona

Admitimos suscripciones á la Emisión de Bonos de la Sociedad Española de Construcción Naval al 8 % y libre de comisión.

Compra y venta de valores al contado.
Cumplimentación de órdenes en las Bolsas de España y extranjero.
Negociación de toda clase de cupones nacionales y extranjeros.
Compra y venta de toda clase de monedas nacionales, billetes y monedas extranjeras, Bono de Poste and British Postal Orders.

GIROS SOBRE EL EXTRANJERO

Anunci de premsa de la Banca J. Marsans Rof é Hijos, publicat el 16 març de 1916.

Casa Marsans

passà al seu germà Joaquim Marsans, menor d'edat i que vivia amb ells, mentre que el vidu Frederic Casas en quedà com a usufructuari. En morir aquest, el 1932, Joaquim Marsans i la seva muller, Elvira Rocamora, es traslladaren a una altra residència i només van fer servir el palauet ocasionalment.

Tanmateix, aquest no seria l'únic infortuni que coneixeria aquesta mena de caprici exòtic i opulent, pensat per a l'esbarjo d'una família benestant. Amb el pas del temps, el conjunt

Anunci de Viatges Marsans a la *Revista de Oro* el març de 1926.

Vista de la façana sud de la Casa Marsans.

Cartell de Badia Vilato per promoure l'ajuda econòmica per als hospitals de sang, editat el 1937 per la CNT FAI.

residencial tindria altres usos, molt diferents dels que motivaren el projecte original, que ningú no dubtaria a qualificar de sorprenents.

De fet, l'agitada història d'aquest espai idíl·lic, dotat d'una porxada monumental i un magnífic jardí, feu un tomb amb la Guerra Civil, quan fou expropiat i ocupat per la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), per ser posteriorment transformat en hospital de sang per la Generalitat republicana. En acabar el conflicte, esdevingué caserna militar i seu del comandament de les tropes regulars marroquines, que es devien trobar en un ambient molt adequat, però a

partir de 1946 passà a exercir una funció que constituiria l'episodi més colpidor de la trajectòria d'aquesta casa, ja que esdevindria residència per a nens orfes a conseqüència de la Segona Guerra Mundial. Ens referim al drama dels anomenats nens robats, víctimes innocents dels horrors de la guerra que havia assolat Europa, i a la determinació de la seva cuidadora per alliberar-los dels seus records traumàtics.

Tot just acabada la guerra, la delegació a Espanya de la República de Polònia a l'exili plantejà una acció humanitària per recollir els infants polonesos que hi havia escampats pel continent, sols i deseparats, sense ningú que els reclamés, ja que tots els seus familiars havien mort o estaven il·localitzables.

En col·laboració amb la Creu Roja Internacional — atès que el Govern polonès a l'exili no era reconegut pel nou règim

Casa Marsans

comunista, instaurat pels soviètics a Polònia—, començaren els preparatius per acollir-ne una part a Espanya. Les autoritats franquistes s'apressaren a donar suport a aquesta operació, deleroses de congraciarse amb els aliats victoriosos i fer-los oblidar les simpaties que havien manifestat amb el règim nazi durant la seva existència. Per aquest motiu, la dictadura franquista assumí el compromís de facilitar l'allotjament i la manutenció dels orfes de guerra, mentre que el Govern polonès a l'exili s'encarregaria de la seva educació.

El 24 d'abril de 1946 arribà al port de Barcelona el mercant

Cartell per a la Creu Roja dissenyat per Henry, 1937.

Dones i infants polonesos a l'estació de Lodz, Polònia, al final de la Segona Guerra Mundial.

Casa Marsans

JJ Sister, a bord del qual viatjava el primer contingent de trenta-cinc nens i nenes d'entre sis i setze anys procedents de Gènova, on havien anat a parar des del camp de refugiats de Salzburg, a Àustria, que estava sota la jurisdicció de l'exèrcit americà.

Majoritàriament, els nens eren originaris de Silèsia, regió polonesa annexionada al Tercer Reich amb el nom de Warthegau, i que el règim nazi havia intentat germanitzar a sang i foc. El juny de 1946 arribà un nou grup que, tot i la repatriació el mes d'octubre d'alguns nens i nenes de la primera expedició, obligà les autoritats espanyoles a cercar un allotjament alternatiu al passeig de la Mare de Déu del Coll, al mateix barri de Vallcarca, ja que eren massa nombrosos per encabir-los en la residència inicialment assignada per a aquesta funció. La Casa Marsans, que havia servit com a centre de l'organització de beneficència de l'Auxili Social, passà aleshores a allotjar els nens desplaçats, mentre que les nenes foren acollides en una casa del carrer d'Anglí.

La història d'aquests refugiats polonesos furgava cruelment en les ferides, encara sense curar, de la Segona Guerra Mundial, ja que havien estat desproveïts del seu nom real, la seva llengua i la seva memòria. Alguns dels nens havien estat seleccionats pels seus trets físics, pretesament aris, i arrencats per força dels seus pares; d'altres, fills dels treballadors

Una imatge del mercant *J. J. Sister*.

Casa Marsans

esclaus de la indústria alemanya de guerra, havien estat confinats en orfenats. També n'hi havia d'engendrats en el marc del projecte eugenèsic de les Lebensborn, és a dir, les granges de procreació de la raça superior, en les quals dones prèviament seleccionades eren forçades a mantenir relacions sexuals amb oficials nazis. En acabar la guerra, aquells nens i nenes patiren el trauma d'una segona ruptura, novament desarrelats, expulsats de les llars a les quals havien anat a parar o desvinculats de les famílies alemanyes adoptives, obligats a vagar sense rumb per un país devastat, abandonats a la seva sort.

Cap d'aquells orfes no sospitava que en arribar a la Barcelona de postguerra, pobra i desendregada, hi trobarien la persona que els faria oblidar l'infern viscut i els retornaria l'esperança. Es tractava de Wanda Morbitzer Tozer, una polonesa establerta a la ciutat des del 1931, amb una biografia digna d'una novel·la d'aventures: consellera del Consolat de la República de Polònia i membre activa de la Creu Roja, ajudà els seus compatriotes evadits de l'ocupació alemanya a passar

Arribada de la segona expedició de nenes i nens polonesos refugiats al port de Barcelona el 19 de juny de 1946. (AFB/Carlos Pérez de Rozas).

Casa Marsans

Wanda Morbitzer Tozer. (Grup d'Estudis Coll-Vallcarca).

a Gibraltar o Portugal i, per aquest motiu, va haver de fugir d'Espanya, ja que el règim franquista la condemnà a presó en un judici sumariíssim instigat per la Gestapo. Finalitzada la guerra i de retorn a Barcelona, la delegació a Madrid de la República de Polònia a l'exili li confià un paper rellevant en el comitè d'acolliment dels nens robats i la designà com a enllaç amb les autoritats espanyoles per mirar de satisfer les seves necessitats.

Resulta difícil relatar de manera resumida la feina feta per Wanda Morbitzer

durant els deu anys que va passar a la Casa Marsans de Vallcarca, juntament amb els dos centenars d'infants que hi van residir. A banda de les assignatures de literatura i llengua polonesa que va impartir, la seva determinació feu possible que aquells nens i nenes superessin els records que els turmentaven, com una mena de trencadís fet amb fragments que no encaixaven: imatges borroses d'una mare desconsolada, fotografies rebregades de gent estranya, medalletes d'un sant desconegut, fragments d'un passat que, malgrat els esforços, no eren capaços de reconèixer.

En els informes que Morbitzer adreçà al comitè hi havia demandes de llet, roba o diners, però també contenien anotacions que descrivien un quadre psicològic angoixant: els nens sovint tenien malsons, alguns fugien en plena nit, en pijama, perquè creien ser sota d'un bombardeig; d'altres amagaven crostons de pa sota el matalàs, o furgaven les escombraries a la recerca d'aliments, o s'arrencaven els botons de la camisa per manca dels hàbits més elementals.

Casa Marsans

Visita a la nova residència dels nens refugiats polonesos a la Casa Marsans el 9 de juliol del 1946. A la fotografia apareixen el Sr. Marsans i el governador civil. (AFB/Carlos Pérez de Rozas).

A partir de 1947, els nens començaren a ser repatriats. La Creu Roja localitzà familiars que no trigaren a reclamar-los i el centre s'escarrassa per vèncer les traves diplomàtiques, sovint contra la voluntat del mateixos nens, que es resistien a abandonar la casa d'acollida. El problema radicava en la impossibilitat de lliurar els nens directament a la Polònia comunista, ja que la institució depenia del Govern a l'exili. Per això, la repatriació fou organitzada per mitjà de l'American Polish War Relief (APWR), un cop acabat el curs escolar i després de la vacances d'estiu, que passaren a la platja de Sant Feliu de Guíxols.

L'abril de 1950 va arribar a Barcelona mossèn Bogaki, rector de la parròquia polonesa de Lackawanna, prop de la

Casa Marsans

Repatriación de niños polacos

Niños polacos que, después de haber permanecido durante una temporada en nuestra ciudad, embarcaron en el «Ciudad de Valencia», de regreso a sus hogares

(Foto. Pérez de Rozas)

Pàgina de *La Vanguardia* del 26 d'octubre de 1946, que recull el retorn a casa seva d'un contingent dels nens polonesos arribats a Barcelona.

Casa Marsans

Un grup de noies i nois polonesos acompanyats per Wanda Morbitzer i representants dels Estats Units. (Grup d'Estudis Coll-Vallcarca).

ciutat de americana de Buffalo, que oferí als joves refugiats la possibilitat d'emigrar als Estats Units, amb l'ajuda d'una entitat anomenada Polònia Americana. Les autoritats poloneses a l'exili tramitaren els visats i gestionaren el viatge dels nois, sota la tutela de la International Refugee Organization, agència del Govern nord-americà. Un cop arribats a destinació, se n'encarregà el Consell de la Polònia Americana.

El 1954, el grup que restava a Barcelona era ja tan reduït que es decidí abandonar definitivament la casa de Vallcarca i traslladar-lo a un centre més petit, al barri de Sant Andreu. El 1958, l'Auxilio Social franquista comprà el conjunt residencial a la vídua de Joaquim Marsans i hi instal·là les dependències del centre de beneficència per a nenes anomenat El Pilar. Més endavant, el 1963, fou cedit amb caràcter provisional al centre d'ensenyament primari privat El Hogar Escolar Nuestra Señora de Montserrat, regentat per monges de l'orde del Sagrat Cor de l'Adoració Perpètua.

Casa Marsans

Actualment, la Casa Marsans és l'alberg de joventut de la Generalitat de Catalunya Mare de Déu de Montserrat.

Finalment, un cop superat el règim franquista, la casa fou adquirida per la Generalitat de Catalunya i el 1983 es transformà en el primer alberg juvenil de Catalunya, denominat Mare de Déu de Montserrat.